

és meddő sorába, nehezen, de mégis némi sikerrel menteni iparkodik a merőben szolgálilag a mestert követő és a merőben eklektikus vádtól.

A szórványos eltérések, bárhonnan vette is azokat Schedius, az elfogadott egyetemes rendszert, nem teremtik át önállóvá, nem teszik eredetivé. Nincs mit elvennünk, de nincs is mit hozzáadnunk Jánosi tárgyalásához, mert ebben nagy tudományossággal és az akkori esztétikai irodalom teljes ismeretével annyira kimeríti a tárgyat, hogy benne sem hiányt, sem toldást ki nem mutathatunk.

Igazán kíváncsú volna, hogy éppen Jánosi ugyanezzel a bőséggel és módszerrel a magyar esztétikai törekvések összegező történetét a maga teljes egészében földolgozza. Kimutathatná egyrészt az esztétikai irodalmunkra gyakorolt idegen hatást, másrészt, mint azt Schedius képzelet és természet-fölfogásánál hangsúlyozza, megállapítaná mi volt esztétikusaink eredeti gondolata. Elhatárolna vele egyes esztétikai, korbeli fölfogásokat, de megtalálná, mint vezető áramlatot azokat a magyar vonatkozásokat, melyek megmutatnák mi e gondolkodásokban az igazán faji és igazán nemzeti lényeg. Amint ezt megláthatta Schedius fejtegetéseiben, melyek a művészetek lényegét illeti, még akkor is, hogyha csak általánosít, egyetemesít, vagy a hegeli ideológia metafizikus világában gondolkodik, amikor tartózkodik a mélyreható részletezéstől, megérzékelte azt a gondolkodást és azokat a törvényszerűségeket, melyek nemzeti filozófiánkat és vele tudományos esztetikánkat alkotják. Menten minden konglomerátszerű egymásrahalmazástól, mint azt a Knight-féle könyvben főleg Knight részéről találjuk, oly tanulságos és hatékony történetét nyújtáná esztétikai törekvéseink fejlődésének, mely ma és továbbra is megtermékenyítőleg hatna szellemi tudományainkra és tovább fejlődő szépirodalmunkra.

MORVAY GYÖZÖ.

Mitrovics Gyula: Az esztétika alapvető elvei. (A debreceni m. kir. tudományegyetem népszerű főiskolai tanfolyamán 1916. évi április 13-án és 15-én tartott előadások.) Debrecen (Csáthy Ferenc) 1916. 8 r. 61 l. Ára 1 kor.

Mitrovics Gyula, esztétikai irodalmunk szorgalmas munkása, a lélektani esztétika híve és így a tudomány feladatát mindenekelőtt az esztétikus lelki mozgalmak leírásában, a széphatás lényegének megállapításában keresi. Az esztétika nála tulajdonképpen alkalmazott lélektan s az utóbbi tudománytól csak értékbecsülő jellegénél fogva válik el. Egyik dicsőretre méltó tulajdonsága, hogy a lelki élet jelenségeit nem szaggatja szét egymástól, hanem a lélektani egység elvét következetesen érvényesíti. Tapasztalati alapra helyezkedve, elutasítja az apriorizmust s az abszolútnak minden szerepeltetését, mely dogmatizmusba sodorna.

Miben áll az esztétikai tetszés lényege s milyenek a tárgyak, melyek ezt a tetszést belőlünk kiváltják? Ezek főkérdései.

Minden élvezet általános oka szerinte a lelki asszimilálás könnyűségében van, fájdalmas pedig az a jelenség, mely a lelki asszimilációnak nehezen, vagy egyáltalában nem engedett. Ez kétségtelenül bő forrása érzése-

inknek, de vajjon egyetlen-e? Az ismeretek elsajátításakor, az appercepció munkája közben ez az ok hatékonyan érvényesül.

Az érzelmeknek rendkívüli gazdagsága, sokfélesége és bonyolultsága mellett azonban ezt a magyarázatot túlságosan egyszerűnek és erőszakosan általánosítotttnak érezzük. Azt a megállapítást, pl. hogy a testi élvezet s fájdalom «nem testszerveink életfeltételeivel való megegyezést vagy összeütközést jelent», hanem ugyancsak a fenti lelki asszimilációval függ össze, a szerző okfejtése után sem tudjuk elfogadni. Hogy értsük meg továbbá a mondott alapon pl. a világosság gyönyörét, a sötétség kellemetlen hatását, a színek és hangok hangulatait, a meglepőt, az újat s a nevetségest kíséző tetszést, mely váratlan kapcsolatokon alapszik s így az asszimilációban bizonyos nehézségekkel jár. A megszokott pedig, melynél az asszimilálás könnyű, hova tovább veszít erejéből.

A tetszés általános elvét szerzőnk az esztétikai tetszésre is alkalmazza, mert az utóbbi a tetszésnek egy faja csupán. Sajátos faji jellemvonásaiként az érzékletességet, tudattalanságot, kifejező s egyéni jelleget, a hatás rögtönösségét (szerzőnk röktönösséget ír) stb. hozza fel. Ismeretes megjelölései ezek az esztétikai jellegnek, csak nagyobb súly esik talán (a rövid tárgyalásból ugyanis nem ítéltünk biztosan) egyik-másik tulajdonságra, mint megszoktuk. Az anyag elrendezése szempontjából kifogásolható, hogy az idetartozó tárgykörből az esztétikai világszemlélet sajátos jellegéről egészen külön (19. l.), az akarat elem kikapcsolásáról pedig megint külön (58. l.) és pedig szinte mellékesen értesülünk.

A művészeteknek értelmiekre és érzelmiekre való szétválasztását nem tartjuk szerencsésnek. Mitrovics minden művészet célját érzelmekeltésben, találja, ennyiben valamennyi érzelmi. Mégis három csoportba sorozza őket: egyik részük (a képzőművészetek) szemléltető, — tehát szerzőnk terminológiája szerint sem nem értelmi, sem nem érzelmi — a másik (a költészet és a szónoklás) értelmi, a harmadik (a zene és a tánc) érzelmi. Ennek a felosztásnak alapja csak az eszköz lehetne, mellyel a közös célt el akarják érni. Az első csoport tagjai, a szerző szerint, az érzéki szemléltetést használják eszközül, a másikkhoz tartozók «intellektuális eszközökkel», a szó hatalmával dolgoznak; a harmadik «érzelmi» művészetesoporthoz az eszköz megjelölése hiányzik. Ha a szerző megállapította volna, be kellett volna látnia, hogy az érzéki szemléltetés itt épen olyan szerepet játszik, mint az első csoportnál. A különbség csak az elsőnek térbeliségében, az utolsónak időbeliségében rejlik. Ezt a kétféle jelleget további felosztásánál szerzőnk is ismeri és használja.

Habár szerzőnk fejtegetései egyben-másban nem elégitenek is ki, el kell ismernünk, hogy nagy komolysággal foglalkozik tárgyával és behatóan, elég önállósággal igyekszik az esztétika főkérdéseit tisztázni. Ez a kis tanulmányban az alkalom által megszabott szűk keretek közt csak hézagosan és vázlatosan történhetett meg. Úgy tudjuk, hogy az itt közölték egy készülő rendszeres esztétika előfutárai. Érdeklődéssel várjuk a nagy munkát, mely elméleti esztétikai művekben épen nem gazdag irodalmunknak értékes, gyarapodásul ígérkezik.

JÁNOSI BÉLA.